

**WSPOMNIENIE O PROF. DR HAB. EUGENII
POGAN (15 IX 1919–28 XI 2007)**

**Obituary for Professor Eugenia Pogan
(15 IX 1919–28 XI 2007)**

28 listopada 2007 roku zmarła prof. dr hab. Eugenia Pogan, wybitna uczona, nestor polskiej cytologii roślin, znakomity nauczyciel akademicki i wychowawca licznej rzeszy botaników i cytologów. Zapamiętaliśmy Panią Profesor jako osobę życzliwą, skromną i obowiązkową, która dzięki swej pasji naukowej, dydaktycznej i organizacyjnej potrafiła skupić wokół siebie niemałe grono uczniów i współpracowników. Była dla wielu z nas niekwestionowanym autorytetem, doradcą w sprawach naukowych, przy tym osobą wiele wymagającą zarówno od siebie jak i od innych.

Profesor Eugenia Pogan (z d. Banach) urodziła się 15 września 1919 roku w Krakowie. Tutaj też złożyła w 1937 roku egzamin dojrzałości i rozpoczęła studia na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, przerwane wybuchem wojny. Trudne lata okupacji niemieckiej przetrwała pracując w biurze Powiatowego Związku Cechów Rzemieślniczych w Krakowie. Po wojnie wznowiła studia, które ukończyła w 1948 roku uzyskując dyplom magistra filozofii w zakresie botaniki. Już w 1947 roku, jako studentka, podjęła pracę naukowo-dydaktyczną w Katedrze Anatomii i Cytologii Roślin Uniwersytetu Jagiellońskiego, którą kontynuowała aż do czasu odejścia na emeryturę w 1989 roku, kolejno jako młodszy asystent (1948–1949), starszy asystent (do 1950), adiunkt (do 1962), docent etatowy, w końcu zaś profesor nadzwyczajny (od 1973) i profesor zwyczajny (od 1983). Stopień doktora nauk przyrodniczych uzyskała w 1950 roku na podstawie rozprawy pt. „Badania cyto-ekologiczne nad polskimi gatunkami rodzaju *Cardamine*”, wykonanej pod kierunkiem

prof. Marii Skalińskiej. W 1962 roku, w oparciu o rozprawę pt. „Odrębność gatunkowa i próba wyjaśnienia genezy *Alisma lanceolatum* With.” uzyskała stopień doktora habilitowanego.

W roku 1964 prof. Eugenia Pogan przejęła po prof. Marii Skalińskiej kierownictwo Katedry Anatomii i Cytologii Roślin UJ (od 1970 roku Zakładu Cytologii i Embriologii Roślin), które sprawowała aż do czasu przejścia na emeryturę. W tym czasie pełniła wiele innych ważnych funkcji na Uniwersytecie Jagiellońskim, m.in. Prodziekana Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi (1966/67–1968/69), Dyrektora (dwie kadencje), oraz Zastępcy Dyrektora Instytutu Botaniki (jedna kadencja). Uczestniczyła także aktywnie w pracach licznych komisji senackich i wydziałowych UJ. Poza tym, prof. Pogan była członkiem Komitetu Biologii Ewolucyjnej i Teoretycznej PAN (od 1974), Komisji Biologicznej Oddziału Krakowskiego PAN (od 1963), komitetu redakcyjnego *Acta Biologica Cracoviensia Series Botanica* (od 1978) oraz *Evolutionary Trends in Plants* (1988–1990), a także członkiem licznych krajowych i zagranicznych towarzystw naukowych.

Zainteresowania naukowe prof. Eugenii Pogan koncentrowały się wokół zagadnień z zakresu cytotaksonomii i embriologii roślin okrytonasiennych. Wiązały się one z problemami ewolucyjnymi, szczególnie zaś z zagadnieniami mechanizmów cytologicznych specjacji oraz zróżnicowania wewnątrzgatunkowego roślin. Już pierwsza opublikowana przez nią rozprawa, traktująca o zróżnicowaniu kariologicznym zbiorowego gatunku *Cardamine pratensis* L., pozwoliła na wykrycie niezwykle interesujących zjawisk z tego zakresu. W dalszych pracach nad *Cardamine* i innymi rodzajami (*Dentaria*, *Parnassia*, *Sedum*) kontynuowała z powodzeniem te wątki i dostarczyła wielu danych, w znacznej części nowych dla nauki, rzucających światło na pochodzenie i ewolucję badanych taksonów oraz ich cytologiczne zróżnicowanie. Do najważniejszych osiągnięć Pani Profesor z wcześniejszego okresu Jej działalności naukowej zaliczyć należy monograficzne opracowania rodzaju *Alisma*, przeprowadzone w oparciu o okazy z całego obszaru występowania rodzaju (Europa, Azja, Ameryka Północna). Skompletowanie materiału

Ryc. 1. Uroczystość w Katedrze Anatomii i Cytologii Roślin Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, ul. św. Jana 20 (1962 r.).
Fig. 1. Celebration in the Chair of Plant Anatomy and Cytology of the Jagiellonian University, Kraków, Św. Jana str. 20 (1962).
Od lewej siedzą [sitting from the left]: Romana Czapik, Zofia Treła-Sawicka, Eugenia Pogan, Maria Skalińska, Mieczysław Rozmus, Janina Małecka, Krystyna Turała; stoją [standing]: Elżbieta Kubień, Irena Dorda, Ewa Zastawniak, Maria Ochlewska, Romana Izmailow, Andrzej Jankun, Eugeniusz Bielecki.

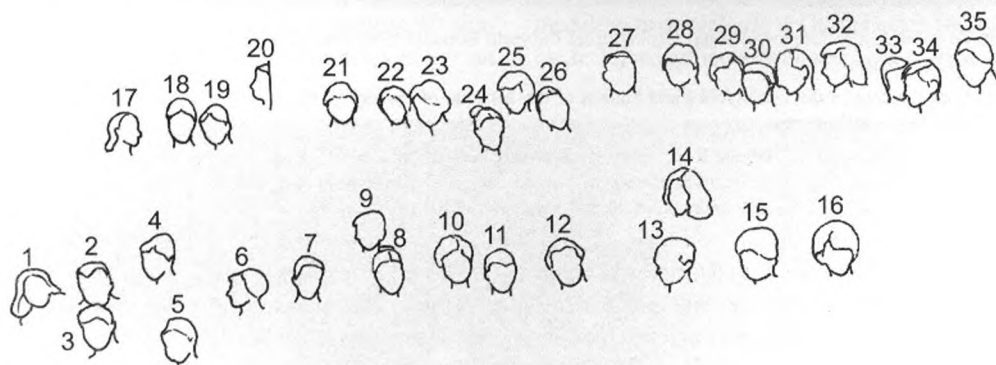
Ryc. 2. Pochód inauguracyjny rok akademicki 1997/1998; w pierwszym szeregu profesor Jadwiga Dyakowska i profesor Eugenia Pogan.

Fig. 2. Cortege inaugurating academic year 1972/1973; professor Jadwiga Dyakowska and professor Eugenia Pogan in the first row.

oraz przeprowadzenie części tych badań możliwe było dzięki stypendium Fundacji Rockefellera (1961/1962), w ramach którego odbyła wielomiesięczny staż naukowy w Zakładzie Biosystematyki Uniwersytetu w Montrealu, kierowanym wówczas przez światowej sławy biosystematyka, prof. Askela Löve. Praca pod jego kierunkiem umożliwiła prof. Pogan nie tylko przeprowadzenie własnych badań, ale i ułatwiła jej zorientowanie się w najnowszych problemach biologii ewolucyjnej roślin. Przeprowadzone badania obejmowały nie tylko kariologię, ale i morfologię, anatomię i embriologię badanych gatunków. Na szczególną uwagę zasługuje fakt wykrycia – po raz pierwszy w rodzaju *Alisma* – mieszańców międzygatunkowych oraz udokumentowanie istotnej roli poliploidyzacji i zmian strukturalnych chromosomów w ewolucji tego rodzaju. W następnych latach Pani Profesor zajmowała się z nie mniejszym powodzeniem m.in. biosystematyką takich rodzajów jak *Eleocharis* oraz *Ficaria*. Dorobek prof. Pogan z zakresu

biosystematyki roślin okrytozalążkowych jest bogaty i różnicowany. Cechuje go, jak wszystkie inne Jej przedsięwzięcia naukowe, wyjątkowa rzetelność badawcza, wszechstronność i dogłębna znajomość poruszanych zagadnień.

Odrębną, niezwykle ważną, choć dziś trochę niedocenianą dziedziną działalności naukowej Pani Profesor była kariologia flory polskiej, której poświęciła bardzo wiele uwagi, pracy i wysiłków organizacyjnych. To właśnie z jej inspiracji i pod jej kierunkiem Zakład Cytologii i Embriologii Roślin stał się najważniejszym w Polsce i jednym z najbardziej znaczących w Europie ośrodków prowadzących bardzo szeroko zakrojone badania w tym kierunku. Przez wiele lat pracownicy naukowcy Zakładu opracowywali kariologię kolejnych gatunków roślin okrytozalążkowych, co owocowało regularnie ukazującymi się raportami dotyczącymi liczb chromosomów oraz innymi, zbiorczymi i syntetycznymi opracowaniami. Ostatnie podsumowanie stanu wiedzy na temat liczb chromosomów

Ryc. 3. Wycieczka botaniczna Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego i Polskiej Akademii Nauk w 1972 r. – okolic Leżajska.

Fig. 3. Botanical excursion of the Institute of Botany of the Jagiellonian University and the Polish Academy of Sciences in 1972 – vicinity of Leżajsk.

1 – Krystyna Wasylkowa, 2 – Bogdan Zemanek, 3 – Józef Wróbel, 4 – Krystyna Towpasz, 5 – Stefania Loster, 6 – Elżbieta Baradziej, 7 – Trau Dink Nghia, 8 – Krystyna Harmata, 9 – ?, 10 – Anna Wandzilak, 11 – Danuta Tumidajowicz, 12 – Eugenia Pogan, 13 – Jerzy Rychlewski, 14 – Romana Walter, 15 – Maria Godlewska, 16 – Irena Bednarska, 17 – Romana Czapik, 18 – Gaber Soliman, 19 – Halina Piękoś, 20 – Irena Kucowa, 21 – Danuta Żabińska, 22 – Romana Izmailow, 23 – Ewa Skalna, 24 – Maria Ptak, 25 – Krystyna Turała, 26 – Elżbieta Kuta, 27 – Andrzej Jankun, 28 – Zbigniew Mirek, 29 – Adam Nadachowski, 30 – ?, 31 – Kazimierz Szczepanek, 32 – Józef Bober, 33 – ?, 34 – Marek Matoga, 35 – Adam Jasiewicz.

polskich roślin okrytozalążkowych, autorstwa prof. Eugenii Pogan i prof. Heleny Wcisło, ukazało się drukiem w 1990 roku. Konsekwentne, długoletnie wysiłki zespołu pracowników Zakładu, mające na celu skompletowanie danych

na temat kariologii polskich roślin okrytozalążkowych, zostały wyróżnione wpisem do Księgi Czynów UJ. Po odejściu Pani Profesor na emeryturę badania w tym kierunku były wprawdzie w Zakładzie kontynuowane, ale ich zakres uległ

Ryc. 4. Po spotkaniu w Terenowej Stacji Ekologicznej Instytutu Botaniki Uniwersytetu Jagiellońskiego w Polance Haller, 1980 r (fot. S. Loster).

Fig. 4. After meeting in the Ecological Field Station of the Institute of Botany of the Jagiellonian University in Polanka Haller, 1980 (phot. S. Loster).

Od prawej [From the right]: Elżbieta Kuta, Jerzy Rychlewski, Lesław Przywara, Eugenia Poganowa, Romana Izmailow, Andrzej Jankun, Anna Medwecka-Kornaś, Katarzyna Turnau, Helena Trzcińska-Tacik, Krystyna Turała-Szybowski, Zofia Treła-Sawicka, Krystyna Towpasz, Andrzej Joachimiak, Małgorzata Kotańska

znaczному ograniczeniu. Szkoda, gdyby bowiem prowadzone były nadal z podobną intensywnością, flora polska z pewnością należałaby dziś do najlepiej zbadanych pod tym względem na świecie. O znaczeniu tej części dorobku naukowego prof. Pogan i zespołu, który potrafiła do badań kariologicznych zmobilizować, świadczy fakt, że wyniki tych badań są nadal często cytowane zarówno przez polskich jak i zagranicznych autorów. Ze względu na znaczne rozciągnięcie badań nad kariologią flory polskiej w czasie, ich wyniki były rozproszone i trudno dostępne dla badaczy z innych ośrodków, szczególnie zagranicznych. Ostatnio udało się je opracować i udostępnić w formie elektronicznej (<http://www.binoz.uj.edu.pl:8080/chromosomes/>), tak więc wszyscy zainteresowani mogą się z nimi zapoznać i ocenić wielki wkład Pani Profesor w rozwój badań nad kariologią roślin okrytozalążkowych.

Dorobek naukowy profesor Eugenii Pogan obejmuje 53 prace oryginalne oraz znaczną liczbę prac przeglądowych, monografii, recenzji, sprawozdań i streszczeń referatów przedstawianych na zjazdach i konferencjach naukowych. Poza tym Pani profesor była autorką kilku rozdziałów w opracowaniach książkowych i brała udział w zbiorowym tłumaczeniu podręcznika botaniki dla szkół wyższych.

Profesor Eugenia Pogan była zamiłowanym pedagogiem, wybijającym się dydaktykiem i wychowawcą. Jako wieloletni członek Komisji Dydaktycznej Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UJ oraz członek i przewodniczący Komisji Dydaktycznej kierunku biologii uczestniczyła m.in. w opracowaniu programu studiów biologicznych na Uniwersytecie Jagiellońskim. Opracowała też nowe szczegółowe programy wykładów kursowych i monograficznych, organizowała i prowadziła wszelkie typy zajęć

laboratoryjnych, seminaria oraz pracownię. Kwestiom dydaktycznym poświęcała zawsze wiele uwagi i czasu, pracując nieustannie nad doskonaleniem i poszerzaniem oferty dydaktycznej Zakładu, śledząc postępy studentów i wspierając doskonalenie umiejętności dydaktycznych swoich pracowników. Była opiekunem dużej rzeszy magistrantów oraz promotorem sześciu przewodów doktorskich. Prowadziła szkolenia dydaktyczne asystentów UJ, pod jej kierunkiem odbywali staże pracownicy krajowych i zagranicznych instytucji naukowych. Przez wiele lat uczestniczyła też w organizacji Olimpiad Biologicznych.

W swoim podejściu do współpracowników i studentów prof. Pogan była niezwykle zasadnicza. Nie tolerowała objawów lekceważenia obowiązków, wielki nacisk kładła na wzajemną życzliwość i szacunek, które w jej opinii powinny cechować wszystkich członków wspólnoty akademickiej. Możliwość studiowania i pracy na

Uniwersytecie Jagiellońskim stanowiła według niej specjalne wyróżnienie i tę postawę starała się wpoić także swoim uczniom i podopiecznym. Czynnie uczestniczyła w życiu uczelni, nie tylko rzetelnie wypełniając wszelkie stojące przed nią zadania, ale i uczestnicząc we wszelkiego rodzaju uroczystościach, nadzwyczaj bowiem ceniła sobie zwyczaje i tradycje uniwersyteckie, do których była niezmiernie przywiązana. Surową postawę w kwestiach zasadniczych Pani Profesor umiejętnie łączyła z pobłażliwością w sprawach mniejszej wagi, a także z wielką i szczerą życzliwością wobec studentów, uczniów i kolegów.

Za wybitne zasługi w działalności naukowej i dydaktycznej prof. Eugenia Pogan była wielokrotnie odznaczana, między innymi Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Medalem im. Władysława Szafera, medalem za działalność w Olimpiadach Biologicznych. Jej osiągnięcia naukowe były wielokrotnie

Ryc. 5. Prof. E. Pogan (pierwsza z prawej) na Ogólnopolskiej Konferencji Embriologów Roślin, Toruń-Bachotek, 20–23 września 1981 r.

Fig. 5. Prof. E. Pogan (first from the right) on Polish Conference of Plant-Embryologists, Toruń-Bachotek, 20–23 September 1981.

Ryc. 6. Profesor Eugeniusz Pogan i profesor Jan Kornaś, Kraków, 1993 r. (fot. E. Kuta).

Fig. 6. Professor Eugeniusz Pogan and professor Jan Kornaś, Kraków, 1993 (phot. E. Kuta).

wyróżniane Nagrodą Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, Nagrodą Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz Nagrodą Komitetu Botanicznego Polskiej Akademii Nauk.

Po przejściu na emeryturę prof. Pogan, dopóki pozwalało jej na to zdrowie, studiowała bieżącą literaturę, prowadziła wymianę naukową, z życzliwością śledziła postępy swoich uczniów i współpracowników oraz służyła pomocą i radą wszystkim, którzy tego potrzebowali. Równocześnie bardzo zdecydowanie odcięła się od wszelkich spraw bieżących i wpływu na funkcjonowanie Zakładu, przyjmując postawę życzliwego obserwatora i doradcy wobec tych, którzy przejęli Jej obowiązki.

Śmierć prof. Pogan była dla nas wszystkich wydarzeniem niezwykle smutnym. Pani Profesor pozostanie w naszej pamięci jako wybitny uczony i wychowawca, człowiek o ogromnej

wiedzy i wielkiej kulturze osobistej, osoba życzliwa, zawsze sprawiedliwa w ocenie innych ludzi i nieugięta w sprawach zasadniczych. Ludzi tego pokroju nigdy nie jest wielu, ich odejście zawsze budzi poczucie niepowetowanej straty.

Andrzej JOACHIMIAK